

Crkva i novac

Miljenko ANIČIĆ

umirovljeni profesor moralne teologije i socijalnog nauka Crkve na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu

Pokušati sažeti u jednu definiciju što je novac gotovo je nemoguće i vjerojatno ne bi vodilo do zadovoljavajućih rezultata. Da je tome tako, dovoljno je podsjetiti samo na neke aspekte stvarnosti koju zovemo novac. Često se, na primjer, čuje mišljenje, da novac vlada svijetom. Takva tvrdnja sigurno ima neko uporište u stvarnosti. Svakodnevno iskustvo zorno nam pokazuje da ekonomija sve jače i otvorenije diktira pravila života i ponašanja. Globalizacija tom trendu daje svjetsku dimenziju. Pa ipak, tvrdnja da novac vlada svijetom novac više mistificira, nego što ga objašnjava, jer novac nema neku vlastitu sposobnost djelovanja. On je medij i kao takav omogućava funkcioniranje gospodarstva i procese razmjene. Moguće je, kao što to u svojoj »Filozofiji novca« čini Georg Simmel, u novcu vidjeti i više od toga. Za ovog filozofa novac je motor društvene dinamike. Bilo da je riječ o kapitalu, vlasništvu, kreditu, kamati ili dugu, novac je u svakom slučaju »simbol za moć, budućnost, sigurnost, utjecaj«. ¹ Novac uvjetuje može li netko ili ne sudjelovati u kulturnim i društvenim postignućima kao što su obrazovanje, zdravlje, sigurnost u starosti, stanovanje, mobilnost, kultura i sl. Njemački filozof i ekonomist K. H. Brodbeck u novcu ne vidi toliko njegovu pojavnost, njegovu vanjštinu, »nego način razmišljanja«. Novac, kaže ovaj autor, funkcionira pod pretpostavkom povjerenja u njegovu vrijednost, a upravo se na taj način, usprkos njegovu iluzornom sadržaju, ta vrijednost socijalno reproducira. ²

Možemo li i do koje mjere prihvatiti ovakva značenja novca, kad razmišljamo o njegovoj ulozi u životu i djelovanju Crkve? Crkva je važna institucija u

¹ Citirano prema: A. HALBMAYR, Weder Alles noch Nichts. Zur sakralen Dimension des Geldes, u: *Meditation. Zeitschrift für christliche Spiritualität und Lebensgestaltung* 35 (2009.) 3, 2-8., ovdje 2.

² *Die Herrschaft des Geldes. Geschichte und Systematik, Wissenschaftliche Buchgesellschaft*, Darmstadt, 2012., VII. Usp. također: S. KREMER, Geld ist nicht alles. Abger ohne Geld ist alles nichts? Oder: Die die Kirche mit ihrem Geld umgeht, u: *Uns Sancta* 65 (2010.) 1, 44-56., ovdje 45.

društvu. Kao i druge institucije konfrontirana je s procesima promjena, modernizacije, pa i ekonomizacije. Crkvi je poznato značenje novca u današnjem društvu. Ima svoja višestoljetna iskustva s novcem. Ni za Crkvu novac nije nevažan i ona raspolaže novčanim sredstvima iz različitih izvora. Ona ga treba kako bi mogla organizirati svoje djelovanje, obrazovati i plaćati osoblje, pružati usluge, pomagati potrebnima. Generalni vikar Nadbiskupije Köln, Norbert Feldhoff, komentira odnos Crkve prema novcu na sljedeći način: »Pastoral ne ide bez novca. Samo ne smije novac određivati što je važno, a što ne.«³ Drugim riječima, značenje novca u današnjem društvu i u Crkvi ne poklapa se u potpunosti. Kakvu ulogu ima novac u Crkvi?

Odgovor na ovo pitanje potražiti ćemo u prvom redu tamo gdje kršćansko razmišljanje ima svoj početak, u objavljenj Božjoj riječi, a neke korisne spoznaje sigurno nam može pružiti i makar letimičan pogled u život kršćanske zajednice, kako se on oblikovao kroz prva stoljeća kršćanstva.

1. Novac u svjetlu Objave

Stav Starog zavjeta prema novcu i bogatstvu nije jednoznačan. Postoje tekstovi u kojima ih se gleda kao Božji dar pobožnima (Pnz 8,13s.17s.; Job 27,17) ili se bogatstvo predstavlja kao slika idealnog stanja u budućnosti (Zah 14,14). U drugim tekstovima, posebno u kasnijim knjigama Starog zavjeta, naglašavaju se negativne strane i opasnosti novca. Prolazan je (Job 27,16), vodi čovjeka u oholost, nepravdu, korpuciju i otpad od Boga (Pnz 8,12-20). Tako sudci postaju potkupljivi, svećenici poučavaju radi zarade, a proroci prorokuju za novac (Am 2,6; Mih 3,11s).

Pozajmljivanje novca uz kamate vodilo je do osiromašenja i ovisnosti seoskog stanovništva. Preskupi krediti za svakodnevnu potrošnju ili sjetvu vodili su do zapljene zemlje, pa i do odvođenja seljaka i njegove obitelji u ropstvo. Tako je nastajao sloj vrlo imućnih nasuprot velikoj većini izraelskog naroda koja je živjela u siromaštvu. Protiv takva stanja protestiraju u osmom stoljeću proroci Amos i Hošea. U sedmom stoljeću prije Krista tu zadaću nastavlja proroci Izaija, Mihej, Sefanija, Habakuk, Jeremija i

³ »Pastoral geht nicht ohne Geld«. Ein Gespräch mit dem Kölner Generalvikar Norbert Feldhoff, u: *Herder Korrespondenz* 58 (2004.) 1, 16-20., ovdje 20.

Ezekiel. Svi oni traže pravo i pravednost za one koji su postali žrtvom novčanog poslovanja. Te devijacije u socijalnom životu vodile su do potpune zabrane kamata prema siromasima iz vlastitog naroda (Lev 25,35-38), kao i do uvođenja godine otpuštanja dugova (Pnz 15,2-11).

Ni Novi zavjet nema jednoznačan stav prema novcu. Mnogobrojne Isusove izreke pretpostavljaju novčano privređivanje. Siromašna udovica koja sav svoj žitak ubacuje u hramsku riznicu zaslužuje pohvalu, dok bogati ubacuju od svog suviška (Lk 21,1-4). Prispodobе, kao npr. o radnicima u vinogradu (Mt 20,1-16) ili o povjerenim talentima (Mt 25,14-30), pokazuju da Isus vrlo rado koristi primjere iz novčanog poslovanja. Posjedovati novac, raditi s njim, povećavati bogatstvo ne gleda se kao nešto negativno. Isus se druži s bogatima. Očito su i sredstva kojima je zajedno sa svojim učenicima pokrивao svoje potrebe potjecala od onih koji su ga slušali i slijedili.

S druge strane, prispodoba o nepravednom upravitelju i pohvala njegova nepravednog upravljanja povjerenim dobrima (Lk 16,1-13), koliko god u jednom trenutku treba poslužiti vjerniku kao uzor u nastojanju oko vječnih dobara, u konačnici ipak vodi do kritičnijeg odnosa prema novcu. Srž poruke sažeta je u riječima: »Stecite sebi prijatelja nepravednim bogatstvom, da vas, kad nestane, prime u vječne šatore... Nijedan sluga ne može služiti dvojici gospodara... Ne možete služiti Bogu i mamonu!«

Još se jednoznačnije ta suprotstavljenost Boga i bogatstva pokazuje u pripovijesti o izgonu trgovaca iz Hrama (Mt 21,12-17). Ono što u ovoj pripovijesti možemo prvenstveno prepoznati, jest Isusova kritika ekonomske moći Hrama. Hram je tada služio, iako ne prvenstveno, kao jedna vrsta državne banke. U njemu su se čuvali hramski porezi, primali dobrovoljni milodari, privatnici su tamo povjeravali na čuvanje svoje novce, Hram je imao utjecaja i na tečajnu listu koju su primjenjivali mjenjači novca. Vrhovni je rizničar, po hijerarhiji službi u Hramu, stajao uz bok velikom svećeniku.

Označavajući takav hram špiljom razbojničkom, Isus se pridružuje socijalnoj kritici proroka. Nije riječ samo o osobnom odnosu prema novcu, nego i o njegovoj korumpirajućoj ulozi u socijalnom životu.

Osim hramskog poreza, koji je svaki Židov stariji od 20 godina morao plaćati, postojali su i drugi porezi koje je ubirala rimska okupacijska vlast, kao npr. porezi na prihode sa zemljišta, glavarina koju su

morali plaćati svaki muškarac i žena, pa i kad nisu ništa posjedovali. Osim ovih direktnih, postojali su i indirektni porezi, kao npr. mostarina, cestarina, porezi na sol, trgovinu i obrt. Krist ove poreze načelno ne dovodi u pitanje. Kad ga farizejski i Herodovi pristaše, koji su itekako bili zainteresirani za funkcioniranje poreznog sustava, želeći ga iskušati, pitaju »... je li dopušteno dati caru porez ili nije?« (Mt 22,17), Krist pravi razliku između onoga što se duguje caru i onoga što se duguje Bogu. Odnos prema Bogu nije i ne može biti na istoj razini kao odnos prema čovjeku, pa bio on i car. Odgovor oscilira između socijalno-etičkog i individualno-etičkog aspekta. Dok s jedne strane riječi: »Podajte caru carevo« više ciljaju na socijalno-etičku dimenziju i obvezu, dotle drugi dio odgovora, »a Bogu Božje« (Mt 22,21), ukazuje i zahvaća u egzistencijalni odnos čovjeka prema Bogu. A tu vrijedi opet ona Kristova: »Nitko ne može služiti dvojici gospodara, jer ili će jednoga mrziti, a drugoga ljubiti, ili će uz jednoga pristajati, a drugoga prezirati. Ne možete služiti Bogu i bogatstvu« (Mt 6,24). Kad je, pak, riječ o ljubavi, pristajanju i služenju, onda je itekako opravdano podsjetiti na riječi ispovijesti vjere Izraela: »Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan! Zato ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom!« (Pnz 6,4s.). To je okvir, unutar kojeg slušatelji razumiju Kristovu opomenu. Njegovo radikalno suprotstavljanje Boga i bogatstva ukazuje na to da Bog ne trpi konkurenta; on očekuje cjelovitu ljubav i cjelovito služenje. Radi se o pitanju, u čemu čovjek traži konačnu sigurnost za svoj život.

U tom smislu treba razumjeti i pripovijest o bogatom mladiću, koji dolazi Isusu s pitanjem što mora činiti da postigne život vječni (Mk 10,17-31; Mt 19,16-26). Bogatstvo koje je posjedovao bila je ona posljednja prepreka koja ga je dijelila od savršene ljubavi i potpunog predanja Bogu. Tek ako se nje ga riješi, odnosno ako ga podijeli siromasima, bit će sposoban za nasljedovanje. Žrtvovanje tog bogatstva je »izraz povjerenja u Boga. Ono znači odustajanje od zemaljskih sigurnosti.«⁴ Socijalno iskorišten nasljedovatelj ovisan je o pomoći drugih ili, teološki rečeno, o Božjoj pomoći. Budući da mladić nema snage rastati se od svog bogatstva, Isus izriče svoj rigorozni stav prema bogatstvu: »Lakše je devi proći kroz iglene ušice nego bogatašu ući u kraljevstvo nebesko« (Mt 19,24).

⁴ J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, 2 Teil, Herder's theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 1/2, Herder, Freiburg, 1988., 167.

Negativni sud o bogatstvu ostat će za Crkvu kroz cijelu njezinu povijest veliki izazov. Svi kasniji pokušaji da se ovi zahtjevi ublaže, da se npr. govori o važnosti nutarnje slobode unatoč velikom bogatstvu, neće dovesti do adekvatnog odgovora. Pitanje odnosa Crkve i novca, odnosno bogatstva, bit će izvor i poticaj velikih pokreta i reformi. To pitanje će od Crkve uvijek iznova tražiti da kritički i samokritički sagleda svoj odnos prema novcu.⁵

2. Novac u životu Crkve prvih stoljeća

Novac je u Crkvi od početka igrao važnu ulogu, kako u teološkoj refleksiji, tako isto i u njenom konkretnom životu i djelovanju. Crkveni oci u novcu najčešće vide opasnosti; on je sredstvo ovog svijeta. Ako se njime čine dobra djela, onda on postaje sredstvo Božjeg kraljevstva (Didahe, Hermas, Druga poslanica Klementa Rimskog). Klement Aleksandrijski u djelu »Koji se bogataš spašava?« tvrdi da novac po sebi nije štetan. To je sredstvo koje je Bog dao čovjeku za prikladno izdržavanje i za pomoć drugima. Na taj način čovjek skuplja blago na nebu. Ono što je opasno jest pohlepa za novcem, njegova loša upotreba za luksuz i isključivo vlastitu korist. Kršćanin se u svom srcu treba osloboditi težnje za zemaljskim dobrima. Slična shvaćanja nalazimo i kod Origena, s tim što bi Origen vjernike kojima novac predstavlja veliko dobro isključio iz Crkve. Takvi nisu samo slabi; oni su bolesni. Još oštrije osudu novca nalazimo kod Tertulijana. Po njegovu mišljenju, Krist unaprijed osuđuje bogataše. Zato je *contemptus pecuniae* načelo kojeg se kršćanin treba držati. Biskup Ciprijan, koji je za vrijeme kuge u Kartagi, a zatim u godinama progona kršćana uspio potaknuti kršćane na velikodušnu pomoć osobama u nevolji, vidi u milostinji sredstvo za brisanje grijeha. Pa ipak, Ciprijan često suprotstavlja duhovna dobra zemaljskim i pritom ukazuje na opasnosti koje vjerniku prijete od zemaljskih dobara. Mnogi su kršćani, kaže on, za vrijeme progonstava zbog zemaljskih dobara otpali od vjere. Njegov ideal je prva zajednica u Jeruzalemu, u kojoj je sve bilo zajedničko. Vlastitim primjerom Ciprijan prednjači svojim vjernicima; prodaje sve svoje imanje i dobit dijeli siromasima. Njegovi vjernici skupljaju zavidnu sumu od 100 000 sesteracija za otkup zarobljenih kršćana, a iz toga su dotirani i kršćanski zanatlije.

Crkvene zajednice prvih stoljeća i u najtežim su vremenima progonstava često posjedovale zavidna

materijalna i novčana dobra. Izvor tih dobara bili su dobrovoljni prilozi vjernika, bilo u obliku kolekte za vrijeme bogoslužja, bilo da su vjernici svoja dobra predavali svojim crkvenim zajednicama. Tim su sredstvima izdržavani putujući propovjednici, a razvojem crkvene strukture u pojedinim zajednicama prezbiteri i đakoni te pomagane udovice i drugi siromašni članovi. Zato Ambrozije smatra opravdanim da Crkva posjeduje dobra, jer su ona – kaže – namijenjena izdržavanju potrebitih. Članovi crkvene zajednice doživljavali su se kao jedna obitelj. Zato su dobra povjerena Crkvi bila zajednička dobra. Pojedine imućnije kršćanske zajednice, potaknute primjerom Pavlove kolekte u Korintu za siromašne u jeruzalemskoj zajednici (1Kor 16,1-3; 2Kor 8,13ss.), pritjecale su u pomoć siromašnijim zajednicama. Posebna pozornost posvećivala se savjesnom upravljanju tim dobrima. U pronevjeri se gledao Judin grijeh krađe i izdaje Krista. Ta jasna namjena posjedovanih dobara očito je bila razlog da bogatstvo kršćanskih zajednica u prvim stoljećima ne predstavlja za Crkvu nekakav poseban problem.

Od Konstantinova vremena crkvena dobra rastu znatno brže i to prvenstveno zahvaljujući nadarbinama i nasljedstvima, ali i potporama sa strane države. Ono što svakako upada u oči jest činjenica da je Crkva vrlo brzo promijenila stav glede pitanja stjecanja i posjedovanja novca. Dok npr. sv. Augustin u 4. stoljeću odbija nasljedstvo Bonifacija, jednog brodovlasnika iz Kartage, dotle u 6. stoljeću vidimo da Crkva u Aleksandriji posjeduje flotu od 13 velikih trgovačkih brodova, koju koristi za trgovinu žitom s Palestinom, Sicilijom i drugim područjima Mediterana. Početkom 7. stoljeća aleksandrijski patrijarhat raspolaže s 8.000 funti zlata. Crkva Rima iz posjeda što ga je dobila od Konstantina godišnje izvlači dobit od 400 funti zlata. Različite crkvene zajednice u Egiptu posjeduju radionice i brodove, koje iznajmljuju. Crkve su, dakle, u kratkom vremenu postale veliki posjednici, s velikim dotokom novca.

Treba, ipak, reći da većina biskupija nije bila tako bogata. Car Justinijan I. ih 546. godine, uzimajući u obzir njihovo bogatstvo, dijeli u sedam kategorija, pri čemu su najbogatije imale više od 30, a najsiromašnije manje od 2 funte zlata godišnjeg prihoda. Pet patrijarhata čine posebnu klasu.

Izdanci crkava također su rasli. Trebalo je financirati kler, bogoslužje, personal, održavanje zgrada ili novogradnje, karitativno djelovanje i dr. Sve je to zahtijevalo velike novčane iznose. Pokušaja da se crkveni

⁵ Usp. R. MEISTER, Zwischen Kamel und Nadelöhr. Geld ist in der Bibel ein schillerndes Thema, u: *Zeitzeichen* 16 (2015.) 2, 31-33.

prihodi podijele po nekom ključu bilo je još u 3. stoljeću. Počevši s papom Simplicijem (+ 483), pape su na Zapadu zastupale shemu podjele na četiri dijela: jedna četvrtina za biskupa, jedna četvrtina za kler, jedna četvrtina za održavanje, čišćenje i osvjetljenje crkava i jedna četvrtina za siromašne.

Razumije se, ni pomoć siromašnima nije moguća bez novca. Već su se u Crkvi dobro razvili razni oblici karitativnog djelovanja. Osim opće pomoći siromašnima, koju je kršćanstvo, potaknuto Gospodnjom zapovijedi ljubavi prema bližnjemu, vrlo intenzivno prakticiralo od samih početaka, sada, nakon zadobivanja slobode djelovanja i na Istoku i na Zapadu imamo kuće za siročad, skloništa za udovice, siromašne i bolesne... Crkvene odredbe nalagale su biskupima i svećenicima djela milosrđa. Mnogi biskupi i monasi Kristovu su riječ doslovno proveli u život; prodali su svoje posjede i podijelili siromasima, kao već spomenuti Ciprijan, ili Bazilije, Ivan Zlatousti, Paulinus iz Nole, Antun Pustinjak. Mnogi biskupi postali su slavni brinući se svakodnevno za siromašne, primjerice, Spiridon i Ivan Epifanije – obojica biskupi na Cipru, Ivan Milosrdni, patrijarh Aleksandrije, koji je dnevno podupirao 7.500 siromašnih i koji je 8.000 funti zlata koje je zatekao stupajući na mjesto patrijarha upotrijebio za dobra djela. Na Zapadu su poznati po djelima milosrđa Salvije i Baudin i posebno papa Grgur Veliki, koji je obilno dijelio hranu i novac, i otkupio mnogobrojne zatočenike.

S novcem su u Crkvu prodrli pokvarenost i pohlepa, na poseban način u obliku simonije, koja je bila vrlo raširena i na Istoku i na Zapadu. Neki slučajevi poznati su već od 320. godine. Premda u *Canones apostolorum* oko 400. godine nalazimo njezinu zabranu, ona se u sljedećih pola stoljeća tako raširila da u zaključcima jednog cijelog niza koncila od polovice 5. do polovice 6. stoljeća nalazimo vrlo oštre osude i zabrane. Čak su i carevi morali intervenirati: Glicerije izdaje zabranu simonije 473. u Raveni, a Justinijan 528. godine proširuje zabranu na cijeli kler. Unatoč tome, simonija se i dalje širila, kao što se to može vidjeti iz pisama pape Grgura Velikog. Tako ovaj papa opisuje slučaj svećenika, koji je prodao konja kako bi si pribavio biskupsku stolicu. Ni papinske intervencije nisu puno pomogle. Povremeno se mogu registrirati i drugi oblici pohlepe za novcem, kao što su lov na nasljedstva, pa carevi Valentinijan, Valens i Gracijan zabranjuju svećenicima primanje darova i nasljedstva od udovica i siročadi. Zahtijevanje honorara za podjelu sakramenata ili ilegalno

naplaćivanje grobnih mjesta također nailaze na intervencije crkvene i civilne vlasti.

Ove žalosne pojave u Crkvi naišle su na vrlo žestoke kritike ne samo na razini vrhovne crkvene ili svjetovne vlasti, nego i šire. Egzemplarno navodimo dva mišljenja iz dva različita vremena za Crkvu, iz vremena progonstava i vremena slobodnog djelovanja. Tako biskup Ciprijan, opisujući stanje prve polovice trećeg stoljeća, kaže da neki biskupi ne mare za svoju službu, nego stalno putuju i bave se trgovinom. U vidu imaju samo zaradu, dok članovi zajednice oskudijevaju u svemu. Drugi kritički glas je iz 6. stoljeća. Za biskupa Jakova iz Batne, u Sarugu je robovanje crkvenih službenika novcu znak da je Sotona smislio novu zamku. Idoli su iskorijenjeni, ali i kad su postojali nisu bili u stanju natjecati se s Bogom. Pohlepa za novcem to može. Sotona je novcu sve podvrgao. Uništava pustinjake, kvari samostane, gospodari predstojnicima kršćanskih zajednica. Oni koji bi trebali biti slobodni od svjetskog, ovisni su o novcu: učitelji vjere, propovjednici križa i djelateli svetih tajna.⁶

Kritike iz crkvenih redova ili poganskih suvremenika uvijek se odnose na pojedince ili pojedine situacije, tako da u prvom tisućljeću Crkve nema načelne kritike njezina bogatstva. S jedne strane, promicalo se osobno siromaštvo laika, crkvenih službenika, a posebno biskupa. S druge strane, bilo je normalno da Crkva kao zajednica raspolaže velikim novčanim i materijalnim sredstvima. Njezino karitativno djelovanje bilo je toliko uvjerljivo, da glavno pitanje nije bilo koliko novca Crkva ima, nego za što ga koristi i upravlja li njime u duhu Kristova evanđelja. Ono što također upada u oči, jest činjenica da je pitanje novca i materijalnih dobara česta tema teoloških razmišljanja. Mogli bismo reći da je ta tema sastavni dio ranokršćanske eklesiologije.

3. Mjesto i uloga novca u Crkvi

Upravo je taj otvoreni govor o novcu i njegovu mjestu u djelovanju Crkve s vremenom nestao. Tome je prethodila također višestoljetna povijest, u kojoj su bogatstvo i raskoš Crkve postali sami sebi svrha. Takvo ponašanje unutar Crkve provociralo je mnoge kritičke glasove i pokrete, koji su se zalagali za evanđeoski ideal siromaštva. Kritike koje su dolazile izvana i koje su se oslanjale na njezino stvarno ili tobožnje bogatstvo, dobrim su dijelom prerasle u

⁶ O povijesnom pregledu stava Crkve prema novcu vidi opširnije R. BOGAERT, Geld (Geldwirtschaft), u: TH. KLAUSER i dr. (izd.), *Realexikon für Antike und Christentum*, sv. IX., Anton Hiersemann, Stuttgart, 1976., 797-907.

stereotipne optužbe i rezultirale jednim suženim pogledom na Crkvu. Na takve prozivke Crkva je najčešće odgovarala i odgovara šutnjom. Danas je govor o novcu rezerviran za uske krugove u župama, biskupijama ili na drugim službenim razinama. U javnosti je ova tema prisutna najčešće zahvaljujući nekim financijskim skandalima ili kad se radi o financiranju neke potrebe Crkve. To rezervirano držanje izaziva nedoumice, nepovjerenje i napetosti u crkvenim krugovima, a kod onih izvan Crkve sumnjičenja i optužbe.

U stvarnosti, Crkva radi s novcem. Bez njega ne bi mogla vršiti svoje poslanje. On bi morao postati i predmetom njezine refleksije i diskusije. U suprotnom Crkva gubi na vjerodostojnosti. S kakvim autoritetom Crkva može govoriti o suvremenim etičkim pitanjima u području ekonomije, kao što to čini u svom socijalnom nauku, ako u svom vlastitom krugu glede takvih pitanja ne postupa transparentno?

Novac je Crkvi potreban ne samo za održavanje zgrada za bogoslužje, nego i za financiranje zaposlenika, kao i za obavljanje raznih socijalnih aktivnosti. Izreka, koja se pripisuje britanskoj premijerki Margaret Thatcher – da se »milosrdnog Samaritanca nitko ne bi sjećao da je imao samo dobre namjere; on je imao i novac!« – pogađa u samu srž pitanja: novac igra ulogu i u Crkvi! Upravo na tom socijalnom području, kao i na području obrazovanja i kulture općenito, ovisno o zakonskim odredbama i mogućnostima pojedinih država, Crkva često razvija vrlo bogatu aktivnost. Pritom je važno naglasiti da se ta aktivnost ne ograničava isključivo na nacionalne teritorije. Kršćanska solidarnost pojedinih bogatijih dijelova Crkve s Crkvom u siromašnim zemljama i zemljama u razvoju predstavlja nezaobilazan čimbenik ne samo u djelu evangelizacije u strogom smislu riječi, nego i u svekolikom razvitku tih zemalja. Tabuizirajući temu novca unutar svojih redova i u široj javnosti, Crkva nanosi štetu svom vlastitom djelovanju, a istovremeno prikraćuje mnoge suvremenike, ne samo vjernike, nego i mnoge druge ljude dobre volje za dragocjene informacije, koje bi mogle djelovati poticajno i senzibilizirati širu javnost za dobra djela. Osim pružanja informacija, jedan od dodatnih načina kako bi se transparentnost u postupanju Crkve s financijskim sredstvima mogla poboljšati, jest i veća participacija laika, posebno stručnjaka u upravljanju tim sredstvima, vodeći svakako računa da sve bude usmjereno ostvarenju pastoralnih ciljeva.

Drugi vatikanski koncil u Dogmatskoj konstituciji »Lumen Gentium« (8,1) o Crkvi kaže da je ona

»vidljivi zbor i duhovna zajednica, zemaljska Crkva i Crkva obdarena nebeskim dobrima«. Zato u njoj ne treba gledati dvije stvari, nego »jednu složenu stvarnost koja nastaje sraščivanjem ljudskoga i božanskoga elementa«. Bilo koji oblik polarizacije, pre naglašavanja jednoga i zanemarivanja drugog elementa, ne bi odgovarao njezinoj složenoj naravi. Kao mistično tijelo Kristovo, Crkva ima nadnaravni cilj, naime, »da priopći plodove spasenja« i čovječanstvo dovede do savršenstva života s Bogom. Tom cilju ona ide kao hijerarhijski sazdana zajednica i u uvjetima vremena i prostora. Radi toga je potrebna zemaljskih, financijskih sredstava, kako bi mogla ispuniti svoje poslanje. Tu leži opravdanje za njeno posjedovanje i korištenje zemaljskih dobara.

Ono, međutim, što njeno posjedovanje i korištenje razlikuje od posjedovanja i korištenja drugih društvenih grupa i institucija jest namjena, odnosno svrha tih dobara. Crkveni zakonik definira svrhu kao »uređenje bogoštovlja, briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima« (CIC 1254, § 2). Posjedovanje dobara i financijskih sredstava ne smije u Crkvi postati samo sebi svrha, nego mora uvijek služiti specifičnoj crkvenoj zadaći. Gledajući sadržajno, tako formulirana svrha materijalnih i financijskih dobara u rukama Crkve ne predstavlja ništa novo; poput crvene niti ona se provlači kroz cijelu njezinu povijest. Nije, doduše, uvijek realizirana na zadovoljavajući način, ali je kao kriterij uvijek ostala na snazi.⁷

Ono na što slijedom upravo izrečenih misli treba posebno upozoriti, a što crkveni rad s novcem razlikuje od postupanja s njim u drugim sferama života, jest opasnost da novac razvije svoju vlastitu dinamiku i samostalnost. Na taj način novac u rukama Crkve gubi svoju svrhu. Papa Franjo piše u EG 58: »Novac mora služiti, a na vladati!« Upravo u Crkvi novac ne smije biti samo sredstvo plaćanja, a pogotovo ne sredstvo nadmetanja i dominacije. »Svaki rad s novcem i materijalnim dobrima ima svoju religioznu i moralnu stranu. Svaki rad s novcem – gledano iz kršćanske perspektive – treba poslužiti naviještaju Radosne vijesti o Božjoj ljubavi i širenju Božjeg kraljevstva. Svaki rad s novcem nalazi konačno svoj smisao i svoju moralnu vrijednost u služenju čovjeku, posebno onom u nevolji.« ■

⁷ Usp. R. ALTHAUS, Die Kirche und das liebe Geld. Kirchenrechtliche Schlaglichter, u: *Amos international* 9 (2015.) 2, 10-16., ovdje 10s.